

Матвієнко Наталія Миколаївна,
кандидат географічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: rika11@ukr.net

Матвієнко Володимир Миколайович,
кандидат географічних наук, доцент

Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
Київ, Україна, e-mail: ozero11@ukr.net

ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНІ РЕСУРСИ ЯПОНІЇ

Мета дослідження полягає в розгляді особливостей туристсько-рекреаційних ресурсів Японії та виокремленні тих видів туризму, які на їх основі розвиваються найбільше.

Методика. Проведення дослідження відбувалося в три етапи: 1) підготовка дослідження (постановка проблеми); 2) етап накопичення наукової інформації: бібліографічний пошук наукової інформації, вивчення документів, основних джерел теми, складання огляду літератури, вибір аспектів дослідження; 3) обробка інформації (методи: порівняльний, статистичний, наукової систематизації); 4) аналіз отриманої інформації (інтерпретація результатів, формулювання загальних висновків).

Результати. Туристична діяльність, як головна форма рекреації, належить до видів суспільної практики з яскраво вираженою ресурсною орієнтацією. Визначено, що до туристичних ресурсів можна віднести все, що може бути використано для задоволення потреб туристів. Виділено та проаналізовано три основні групи туристсько-рекреаційних ресурсів Японії: природно-рекреаційні, культурно-історичні та соціально-економічні ресурси. В межах групи природно-рекреаційних ресурсів охарактеризовано географічне положення, рельєф, клімат, водні, лісові, флоро-фауністичні ресурси та об'єкти природно-заповідного фонду. Акцентовано увагу на тому, що унікальність природно-рекреаційних ресурсів зумовлена острівним положенням країни. На основі аналізу культурно-історичних ресурсів виявлено, що Японія хоч і сприймає західні стандарти життя, але як культурний регіон вона продовжує залишатися унікальним і неповторним явищем. Високий соціально-економічний рівень життя зробив японців однією з найбільш подорожуючих націй світу. Охарактеризовано основні соціально-економічні ресурси, які сприяють розвитку туризму Японії – рівень соціально-економічного розвитку країни, демографічні та інфраструктурні ресурси. Визначено, що Японія володіє унікальними туристсько-рекреаційними ресурсами, які визначають специфіку її туристичного продукту. Вона вміло залучає їх для підвищення іміджу країни на світовому туристичному ринку. З'ясовано, що країна приваблює велику кількість туристів екзотичною природою, пам'ятками культури та високим рівнем розвитку інфраструктури, особливо транспортної доступності. Визначено, що враховуючи тенденції світового туризму та унікальність наявних туристсько-рекреаційних ресурсів в Японії розвинулися наступні види туризму: лікувально-оздоровчий, медичний, екологічний, гірсько-лижний, курортно-пляжний, культурно-пізнавальний та діловий.

Наукова новизна дослідження полягає в сучасному аналізі особливостей туристичного потенціалу Японії та характеристики переважаючих видів туризму.

Практична значимість проведеного дослідження визначається можливістю використання результатів статті, як туристичними фірмами для формування туристичного продукту, так і потенційними туристами для розуміння специфіки відпочинку в даній країні, а також з навчальною метою.

Ключові слова: Японія, туристсько-рекреаційні ресурси, туризм, природно-рекреаційні ресурси, культурно-історичні ресурси, соціально-економічні ресурси.

Матвиенко Наталья Николаевна,
кандидат географических наук, доцент

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Киев, Украина, e-mail: rika11@ukr.net

Матвиенко Владимир Николаевич,
кандидат географических наук, доцент

Киевский национальный университет имени Тараса Шевченко,
Киев, Украина, e-mail: ozero11@ukr.net

ТУРИСТСКО-РЕКРЕАЦИОННЫЕ РЕСУРСЫ ЯПОНИИ

Цель исследования заключается в рассмотрении особенностей туристско-рекреационных ресурсов Японии и выделении тех видов туризма, которые на их основе развиваются больше всего.

Методика. Проведение исследования происходило в три этапа: 1) подготовка исследования (постановка проблемы); 2) этап накопления научной информации: библиографический поиск научной информации, изучения документов, основных источников темы, составления обзора литературы, выбор аспектов исследования; 3) обработка информации (методы: сравнительный, статистический, научной систематизации); 4) анализ полученной информации (интерпретация результатов, формулирование общих выводов).

Результаты. Туристическая деятельность, как главная форма рекреации, относится к видам общественной жизни с ярко выраженной ресурсной ориентацией. Определено, что к туристическим ресурсам можно отнести все, что может быть использовано для удовлетворения потребностей туристов. Выделены и проанализированы три основные группы туристско-рекреационных ресурсов Японии: природно-

рекреационные, культурно-исторические и социально-экономические ресурсы. В пределах группы природно-рекреационных ресурсов охарактеризованы географическое положение, рельеф, климат, водные, лесные, флоро-фаунистические ресурсы и объекты природно-заповедного фонда. Акцентировано внимание на том, что уникальность природно-рекреационных ресурсов обусловлена островным положением страны. На основе анализа культурно-исторических ресурсов выявлено, что Япония хоть и воспринимает западные стандарты жизни, но как культурный регион она продолжает оставаться уникальным и неповторимым явлением. Высокий социально-экономический уровень жизни сделал японцев одной из самых путешествующих наций мира. Охарактеризованы основные социально-экономические ресурсы, которые способствуют развитию туризма Японии – уровень социально-экономического развития страны, демографические и инфраструктурные ресурсы. Определено, что Япония обладает уникальными туристско-рекреационными ресурсами, которые определяют специфику ее туристического продукта. Она умело привлекает их для повышения имиджа страны на мировом туристическом рынке. Выяснено, что страна привлекает большое количество туристов экзотической природой, памятниками культуры и высоким уровнем развития инфраструктуры, особенно транспортной доступности. Определено, что учитывая тенденции мирового туризма и уникальность имеющихся туристско-рекреационных ресурсов в Японии развились следующие виды туризма: лечебно-оздоровительный, медицинский, экологический, горнолыжный, курортно-пляжный, культурно-познавательный и деловой.

Научная новизна исследования заключается в современном анализе особенностей туристического потенциала Японии и характеристике превосходящих видов туризма.

Практическая значимость проведенного исследования определяется возможностью использования результатов статьи, как туристическими фирмами для формирования туристического продукта, так и потенциальными туристами для понимания специфики отдыха в этой стране, а также в учебных целях.

Ключевые слова: Япония, туристско-рекреационные ресурсы, туризм, природно-рекреационные ресурсы, культурно-исторические ресурсы, социально-экономические ресурсы.

UDC 339.9

<https://doi.org/10.17721/2308-135X.2020.60.16-25>

Matviienko Nataliia Mykolaivna,

PhD Geography, Associate Professor

Matviienko Volodymyr Mykolaiovych,

PhD Geography, Associate Professor

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

e-mail: rika11@ukr.net

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine,

e-mail: ozero11@ukr.net

TOURIST-RECREATIONAL RESOURCES OF JAPAN

The purpose of the study is to consider the features of tourist and recreational resources of Japan and to identify those types of tourism that are most developed on their basis.

Method. The study was conducted in three stages: 1) preparation of the study (problem statement); 2) the stage of accumulation of scientific information: bibliographic search of scientific information, study of documents, main sources of the topic, compiling a review of the literature, the choice of aspects of research; 3) information processing (methods: comparative, statistical, scientific systematization); 4) analysis of the received information (interpretation of results, formulation of the general conclusions).

Results. Tourist activity, as the main form of recreation, belongs to the types of social practice with a pronounced resource orientation. It is determined that tourist resources include everything that can be used to meet the needs of tourists. Three main groups of tourist and recreational resources of Japan are identified and analyzed: natural-recreational, cultural-historical and socio-economic resources. Within the group of natural and recreational resources, the geographical location, relief, climate, water, forest, flora and fauna resources and objects of the nature reserve fund are characterized. Emphasis is placed on the fact that the uniqueness of natural and recreational resources is due to the insularity of the country. Based on the analysis of cultural and historical resources, it was found that although Japan accepts Western standards of living, as a cultural region, it continues to be a unique and inimitable phenomenon. The high socio-economic standard of living has made the Japanese one of the most traveling nations in the world. The main socio-economic resources that contribute to the development of tourism in Japan – the level of socio-economic development of the country, demographic and infrastructural resources. It is determined that Japan has unique tourist and recreational resources that determine the specifics of its tourism product. She skillfully attracts them to improve the country's image in the world tourism market. It was found that the country attracts a large number of tourists with exotic nature, cultural monuments and a high level of infrastructure development, especially transport accessibility. It is determined that taking into account the trends of world tourism and the uniqueness of available tourist and recreational resources in Japan, the following types of tourism have developed: health, medical, environmental, skiing, beach, cultural and educational and business.

The scientific novelty of the study lies in the modern analysis of the peculiarities of the tourist potential of Japan and the characteristics of the predominant types of tourism.

The practical significance of the study is determined by the possibility of using the results of the article, both by travel agencies to form a tourism product and by potential tourists to understand the specifics of recreation in the country, as well as for educational purposes.

Keywords: Japan, tourist and recreational resources, tourism, natural and recreational resources, cultural and historical resources, socio-economic resources.

Постановка проблеми. Міжнародний туризм в Азійсько-Тихоокеанському туристичному регіоні – відносно нове явище. Останнім часом Японія дедалі впевненіше здобуває репутацію туристичної країни. Саме наявність унікальних туристичних ресурсів на її території не тільки сприяє розвитку внутрішнього туризму, але й дає можливість виходу на міжнародний туристичний ринок з привабливими туристичними пропозиціями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Туристичні ресурси Японії були розглянуті у працях українських вчених – Смаля І.В., Стафійчука В.І., Дахна І.І., Парфіненка А.Ю., Юрківського В.М. Дослідженню господарства Японії присвячені численні праці Яценка Б.П.

Формулювання цілей статті. Постановка завдання. Метою даної статті є розгляд особливостей туристсько-рекреаційних ресурсів Японії та виокремлення тих видів туризму, які на їх основі розвиваються найбільше.

Виклад основного матеріалу. Туристична діяльність, як головна форма рекреації, належить до видів суспільної практики з яскраво вираженою ресурсною орієнтацією. Морські узбережжя з комфортними погодно-кліматичними умовами, гірські та приозерні ландшафти, мінеральні та термальні води, лікувальні грязі, пам'ятки історії та культури стали тим підґрунтям, на якому здавна базується активний відпочинок людини і сформувалася потужна галузь нематеріального виробництва – індустрія туризму [8, с. 12-14].

До туристичних ресурсів можна віднести все, що може бути використано для задоволення потреб туристів. Це можуть бути об'єкти та явища природного й антропогенного походження, що використовуються для відновлення життєвих сил людини та задоволення її соціальних потреб і впливають на територіальну організацію туристичної діяльності, формування територіальних туристичних комплексів, їх спеціалізацію та економічну ефективність [8, с. 15].

За проф. Бейдиком О.О.: «*рекреаційно-туристські ресурси* – об'єкти і явища природного, природно-антропогенного, соціально-економічного походження, що використовуються для туризму, лікування, оздоровлення та впливають на територіальну організацію рекреаційної діяльності, формування рекреаційних районів (центрів), їх спеціалізацію та економічну ефективність...» [1, с. 9].

Можна виділити три основні групи туристсько-рекреаційних ресурсів Японії: 1) природно-рекреаційні; 2) культурно-історичні та 3) соціально-економічні ресурси.

Природно-рекреаційні ресурси. Основними природно-рекреаційними ресурсами є географічне положення, рельєф, клімат, водні, лісові ресурси, об'єкти природно-заповідного фонду.

Японія – острівна країна Східної Азії, розташована на майже 4 тис. островах у західній частині Тихого океану. Площа країни – 377,9 тис. км². Площа прилеглих територіальних вод Японії становить понад 600 тис. км², а виключна морська економічна зона – 4 млн км². За протяжністю берегової лінії Японія займає 6 місце у світі.

Найбільший острів Хонсю (231 тис. км², або 61 % території країни). Від Кореї Японію відокремлює *Корейська протока* завширшки 180 км, відстань від Нагасакі до китайського Шанхаю – 800 км. Здавна Японія мала найтісніші зв'язки з Кореєю і Китаєм. У кінці XIX – першій половині XX ст. вона використала переваги свого географічного положення для колоніальної і воєнної експансії в регіоні. І зараз її географічне положення сприяє розвитку відносин з країнами Східної і Південно-Східної Азії. Стосунки Японії з російським Далеким Сходом досить помірні.

Острівне положення допомогло Японії відбити у XIII ст. навалу монголів, а в XVI і XVII ст. протистояти колоніальним домаганням європейських держав. До Великих географічних відкриттів Японія, як і весь Далекий Схід, не мала стосунків із Західним світом. Сучасні транспортні та комунікаційні можливості зблизили її з віддаленими від неї частинами Землі.

Рельєф. Природа Японії характеризується контрастом приморського положення з гірськими ландшафтами (3/4 території островів займають гори). Висота гірських масивів становить 1600-1700 м над рівнем моря.

Низовини та рівнини займають лише вузькі смуги біля морських узбереж та річкових долин. Найбільші з них – на о. Хонсю – Канто, де розташована столична агломерація, Кінкі (розміщуються Осака й Кіото), Нобі (розташована агломерація Нагоя), Етіго. На о. Кюсю – Тікуго (міста Фукуока і Кітакюсю), на Хоккайдо – Ісікарі.

Клімат мусонний, вологий. Японія розташована у трьох кліматичних поясах: помірному (Хоккайдо і північ Хонсю), субтропічному (південь Хонсю, Кюсю і Сікоку) та тропічному (о-ви

Рюкю). Середня температура січня на о.Хоккайдо становить -5°C , на півдні островів Рюкю $+16^{\circ}\text{C}$; липня – відповідно $+22^{\circ}\text{C}$ та $+28^{\circ}\text{C}$ [9].

Чітко виражена висотна поясність. Опадів випадає 1000-3000 мм на рік. Пом'якшуючий вплив на клімат Японії має тепла океанічна течія – Куросіо.

Японія потерпає від землетрусів (щорічно біля 1,5 тис.), тайфунів, цунамі, вулканів (понад 200, з яких 40 – діючі, у т.ч. і Фудзіяма – символ країни).

Водні ресурси. Японія – морська країна, але море протягом віків не роз'єднує, а з'єднує людей, що проживають на японських островах. Сьогодні транспортне сполучення через Тихий океан стало найефективнішим та найдешевшим шляхом до ринків сировини та збуту продукції. Річки Японії короткі, багатоводні, з швидкою течією, але для судноплавства непридатні.

В Японії дуже багато вулканів. Цим пояснюється велика кількість (близько 3000 районів) геотермальних виходів вод вулканічного походження. Природні термальні води (онсен) Японії мають унікальний склад і містять важливі для організму мінеральні солі, мікроелементи та рідкісні за властивостями радон. Це зумовило появу численних бальнеологічних комплексів.

Лісові та флоро-фауністичні ресурси мають значний вплив на розвиток туризму, особливо екологічного. Їх унікальність пов'язують з островним положенням країни. Біля 70% території Японії займають лісові масиви, особливий інтерес у туристів викликають первісні мангрові ліси. Цікаво, що сьогодні близько половини лісів цієї країни є штучними насадженнями. За останні 50 років їх кількість виросла втричі. Більша лісистість території лише у Фінляндії та Лаосі [15].

Особливий інтерес як у самих японців, так і в іноземних туристів викликає цвітіння сакури – відомого символу японської культури. Весняне цвітіння сакури в Японії за урочистістю навіть порівнюють до національного свята.

В країні нараховують 270 видів ссавців, 800 видів птахів, понад 1000 видів моллюсків, 600 видів риб та 110 видів плазунів [14]. Велике значення для Японії мають біологічні та мінеральні ресурси прилеглих до неї вод Тихого океану. Саме риба та продукти моря складають основу страв японської кухні, яка є однією з найсвоєрідніших у світі та, на думку дієтологів, сприяє довголіттю [6]. Цікаво, що за рік японець у середньому споживає 57 кг риби. Для порівняння, в Україні споживання риби становить близько 14 кг на людину в рік, що на 6 кг менше норми рекомендованої Продовольчою і сільськогосподарською організацією ООН (ФАО).

Природоохоронні території Японії поділяються на декілька категорій, дуже важливими з яких є національні парки (кокуріцу-коен), які займають 5,5% території країни. Квазінаціональні парки (кокутей-коен) займають 3,5 %, а місцеві – префектуральні національні парки – 5,1 %. Зараз 28 національних та 55 квазінаціональних парків відвідують біля мільйона людей на рік. Хоча переважно національні парки створювались, як зони відпочинку, їх створення відіграло важливу роль для збереження природного середовища Японії [15].

Чотири природних пам'ятки стали об'єктами Всесвітньої природної спадщини, а саме: 1) острів Якусіма в префектурі Кагосіма (1993 р.); 2)гірський заповідник Сіраки-Санті (преф. Аоморі і Акіта) (1993 р.); 3) півострів Сіретокко на о. Хоккайдо (2005 р.) і 4)острови Огасавара (2011 р.), розташовані на південь від Токіо [12].

Культурно-історичні ресурси. Впродовж своєї історії Японія декілька разів широко відкривала двері іноземному впливу: в VI— IX ст. — з Китаю і Кореї, в XVI і XIX—XX ст. — із Західної Європи і США. Сьогодні Японія легко сприймає західні стандарти життя, але як культурний регіон вона продовжує залишатися унікальним явищем. Вона має свої, властиві тільки їй традиції, мистецтво, літературу, архітектуру, побут і спосіб життя.

Японія має унікальну і неповторну культурно-історичну спадщину. В архітектурі Японії помітні запозичення з китайської архітектури, але для типово японських будівель характерна асиметрія та простота. Відмінна риса Японії – тут майже завжди в найнепоеднуваніших ззовні речах відчувається внутрішня гармонія. Вищим досягненням палацової архітектури XVII ст. вважається замок Хімедзі, який завдяки надзвичайно білим стінам ще називають палацом Білої чаплі. Цікавими є замки в Осаці, Мацумото, Хіконе, Івакуні. На окрему увагу заслуговують Іусуку – середньовічні замки феодалів королівства Рюкю на острові Окінава. Справжньою скарбницею японського мистецтва є Кіото. Тут знаходяться палаци – імператорський, Нідзьо та Кацура, монастирі Золотого (Кінкаку-дзі) та Срібного (Гінкаку-дзі) павільйонів, місце паломництва японців – Кійомідзу-дера, понад 1500 буддійських храмів і 200 синтоїстських святилищ. Ще один цікавий об'єкт – монастирський комплекс Бьодоїн у місті Удзі. В місті Оцу знаходиться храм Мії-дера та г.Хіей з храмом Енряку-дзі. Величні монастирські комплекси Якусі-дзі, Кофуку-дзі, Тодай-дзі, Касуга-дзі, Тосьодай-дзі, Акісіно-дера, палац Хейдзьо та інші об'єкти є окрасою ще однієї давньої столиці –

Нари [9]. Буддійський монастирський комплекс Хорю-дзі в містечку Ікаруга вважається найдревнішим дерев'яним храмом світу. Осередком сакральної архітектури є Камакура, зокрема храми Амакава, Сіммей, Текей-дзі, Кеньо-дзі та інші. Визначними об'єктами Токіо є комплекс імператорського палацу, палац Акасака, давні храми та монастирі, а також сучасні готелі та розважальні комплекси. Одним із найбільших релігійних та паломницьких центрів країни вважається місто Нікко. Головним визначним місцем Нікко є місце поховання сьогуну Ієясу Токугави – сінтоїстське святилище Тосьогу. Ці ресурси стали основою розвитку в Японії *релігійного туризму*. На території красивого Національного парку Нікко знаходиться найзнаменитіший водоспад в Японії – Кегон.

Важливі туристичні ресурси знаходяться в Нагої, Осаці, Хіросімі (парк Миру), Нагасаки (особливо християнські храми), Фукуоці, Саппоро, Ітсукусімі тощо.

Найпопулярнішими розважальними парками Японії є Діснейленд та Юніверсал студіос – аналоги американських тематичних парків, але з японською специфікою. Також, в цій країні багато аквапарків.

Японія відрізняється великою кількістю музеїв. Тільки музеїв науки і техніки, в яких представлені різні природничо-наукові та технічні експозиції нараховується понад п'ятсот. Токійський національний музей – найбільший і найстаріший музей мистецтв країни. Також, увагу туристів приваблюють музей сніжинок (острів Хоккайдо), музей паперу (м.Токіо), музей бонсай (м.Сайтаме), музей робіт анімаційної студії Studio Ghibli, музей паразитів (м.Токіо), музей камікадзе (префектура Кагосіма), музей-садиба ніндзя (м.Іга) тощо.

Великою популярністю серед туристів користуються, також, мистецтво бонсай, орігамі, ікебани та створення садів. На особливу увагу заслуговують чайні церемонії. У цій країні багато національних свят, які відображають традиції народу, її історію, культуру та природу. Серед них – Новий рік, День заснування держави, День Конституції, День народження імператора, День повноліття, День весняного рівнодення, День осіннього рівнодення, День культури, День вшанування старших, День зелені, День дітей, День моря, День гір, День фізкультури, День вдячності праці. Відома Японія й своїми фестивалями, зокрема феєрверків, цвітіння сакури (Ханамі), а сніговий фестиваль в Саппоро вважається одним з найкрасивіших у світі.

Станом на 2018 рік 21 культурне явище в Японії отримало статус Нематеріальної культурної спадщини ЮНЕСКО.

Соціально-економічні ресурси. Основними соціально-економічними ресурсами є рівень соціально-економічного розвитку країни, демографічні, інфраструктурні ресурси.

Рівень соціально-економічного розвитку. Японія нині виробляє 6,1 % світового ВВП (4,9 трлн дол.) – третє місце в світі після США та Китаю, ВВП на душу населення складає 42900 дол. (табл. 1).

Таблиця 1

Місце Японії серед країн і територій Східної Азії

Країна (територія)	Площа, тис. км ²	Населення, млн жителів, 2020 р.	ВВП, дол. США, 2017 р.	ВВП на душу населення за паритетом купівельної спроможності, дол. США, 2017 р.	Індекс людського розвитку, місце, 2018 р.
Китай	9597	1 394	12 трлн дол.	16700	85
Гонконг (Сянган)	1,1	7,2	342 млрд дол.	61500	4
Тайвань	36	23,6	579 млрд дол.	50500	...
Корея					
Північна	120,5	25,6	28 млрд дол.	1700	...
Південна	99,7	51,8	1,5 трлн дол.	39500	22
Монголія	1 566	3,2	11 млрд дол.	13000	92
Японія	377,9	125,5	4,9 трлн дол.	42900	19

Складено за [7]

Країна має сучасну структуру господарства, високий рівень техніки й технологій, життя населення та Індекс людського розвитку (19-е місце у світі). Країна вважається головним осередком Азійсько-Тихоокеанського регіону, третім центром світової економіки. Високий соціально-економічний рівень життя зробив японців однією з найбільш подорожуючих націй світу.

На сьогоднішній день до бюджету Японії від туризму надходить понад 43 млрд дол. Сфера туризму відіграє суттєву роль в економіці країни, про що свідчить різке зростання доходів від туризму, починаючи з 2014 року та зростання кількості туристів. Щорічно країну відвідує велика кількість іноземних туристів, зокрема у 2019 році – близько 32 млн осіб. Передусім це туристи з Азії, Північної Америки та країн Європи.

Демографічні ресурси. Демографічна ситуація в Японії така сама, як і в інших розвинених країнах. В етнічному плані Японія є країною одного етносу – японців. Крім них, є, але в невеликій кількості корейці та китайці. На відміну від Західної Європи, в Японії немає іноземних робітників і ставлення до імпорту робочої сили є негативним.

Японська мова займає ізольоване положення серед інших мов світу. Писемність її заснована на китайській ієрогліфічній та японській складовій системах. У расовому відношенні японці близькі до корейців і бурятів. Японців за кордоном мало. Невеликі групи їх живуть на Гавайських островах, у Каліфорнії та Бразилії.

За кількістю жителів (125,5 млн чол.) Японія займає 11-те місце в світі. Сьогодні в Японії спостерігається абсолютне скорочення чисельності населення (-2,9 ‰). Японські демографи передбачали, що у перші десятиріччя XXI ст. рівень народжуваності може знизитися (в кращому разі, стабілізуватися), але показники смертності невідворотно зростатимуть в зв'язку з тим, що різко збільшується частка осіб старших вікових груп у віковій структурі населення.

В Японії найнижчий у світі коефіцієнт дитячої смертності при народженні та протягом першого року життя (на 1 тис. дітей) – 2 (Франція, ФРН – по 3, Велика Британія – 4, США – 5, Україна – 7).

Вікова структура різко змінилась у другій половині XX ст. в зв'язку з різкими змінами в показниках відтворення населення. Частка молоді у віці до 15 років впала до 12,5 %. Помітно зросла частка людей у похилому віці старше 65 років – до 29,2 % (це найвищий показник у світі). Скорочується частка населення у віці від 16 до 64 років (58,3%).

Японія є однією з найгустіше заселених країн. Середня густина становить 332 особи на 1 км². Проте населення Японії розміщене вкрай нерівномірно. 90% жителів зосереджені на прибережних рівнинах Тихоокеанського узбережжя (це 20 % площі країни). Ці рівнини належать до найгустіше заселених на Землі, де в середньому на 1 км² мешкає 1500 чоловік.

З другої половини XX ст. Японія пережила бурхливий процес урбанізації. Сьогодні 92% японців живуть в містах. Біля чверті населення Японії зосереджено в 15 найбільших містах, з яких 11 мають понад 1 млн жителів кожне (Токіо – 11,9 млн жителів, агломерація – 37,9 млн, Осака–Кобе – 19,2 млн, Фукуока–Кітакюсю – 5,2 млн, Нагоя – 9,5 млн, Саппоро – 2,6 млн, Йокогама, Кіото, Хіросіма) [7]. У жовтні 2017 року Токіо зайняв третє місце у рейтингу привабливості міст світу (оцінка проводиться за 6-ма критеріями: економіка; дослідження і розвиток; культурна взаємодія; зручність життя; навколишнє середовище; транспортна інфраструктура) [10].

Три міські метрополітени належать до найбільших у світі: Токійський – 12 млн чоловік, Осацький – 9 млн і Нагойський – 7 млн чоловік. На Тихоокеанському узбережжі виріс найбільший мегалополіс світу – Токайдо, який простягнувся на 650 км між Токіо та Осакою і нараховує 70 млн жителів.

Забудова і функціональна структура центральних районів великих японських міст схожа на європейські та американські зразки. Вражає величезна кількість реклами. Частина міста за межами центру має традиційну японську забудову маленькими дерев'яними одноповерховими будиночками під черепичним дахом, з рухомими паперовими ширмами замість стін. Таке житло розраховане на тривале задушливе літо. Нестача землі призводить до занадто щільної забудови. Подвір'я відсутні. Будинки щільно прилягають один до одного. Вулиці вузькі й криві. Японські міста потерпають від перенаселення, невіршених транспортних проблем і забруднення. Страшною загрозою для них є пожежі. Втім, у них, на відміну від американських міст, немає районів нетрів, і вдень, і вночі гарантована безпека людей.

У сільській місцевості все ще переважає сільськогосподарське населення, хоча умови його праці й життя за останні 70 років значно змінилися на краще. Нерідко один із членів фермерської родини частково працює в найближчому міському поселенні [11, с.262].

Кількість зайнятих в господарстві Японії досягла більше половини населення (66,5 млн чол.) при 2,9 млн чол. зареєстрованих безробітних. Рівень залучення населення до господарської діяльності один з найвищих у світі, чисельність зайнятих складає близько 52% від чисельності всього населення. Активно використовується, як чоловіча, так і жіноча праця – на частку жінок припадає 40 % зайнятих в господарстві, тобто більше, ніж у країнах Європи, або США.

Динаміка галузевої структури зайнятості демонструє постійне збільшення спочатку галузей господарства не пов'язаних з використанням природних ресурсів, а потім – обслуговуючих галузей: за останні десятиліття збільшилась зайнятість в будівництві, торгівлі, обслуговування, фінансовій діяльності.

Найвища зайнятість населення у сфері послуг – 70,9%, де створюється 68,7% ВВП Японії. Тому Японію відносять до країн постіндустріального типу господарства.

Японський етнос – один з найстаріших і найбільших у світі. Представники титульної нації – японці складають 98,1% населення. Національні меншини представлені, переважно, китайцями (0,5%), корейцями (0,4%), філіппінцями, в'єтнамцями та бразильцями.

Головними японськими релігіями є синтоїзм та буддизм, які поряд з конфуціанським світоглядом мають значний вплив на формування морально-етичного обличчя японської нації. Для Японії характерні взаємопроникнення, змішування релігій, велика віротерпимість та відсутність конфліктів на релігійному підґрунті.

Японія має високий рівень розвитку інфраструктури. Добре розвинена і туристична інфраструктура, особливості якої розкриті нами в статті [5].

В інфраструктурі Японії особливе значення відіграє ефективна транспортна система. Адже, саме можливості транспортної доступності є найважливішим критерієм оцінки туристсько-рекреаційного потенціалу території. Специфіку транспортної системи визначають гірський рельєф, зосередження населення і господарської діяльності на невеликих ділянках прибережних рівнин, а також відокремленість островів один від одного. Звичними елементами японського ландшафту стали мости, акведуки, естакади, тунелі, їхня сумарна довжина вимірюється тисячами кілометрів [11, с. 270].

Протяжність залізниць – 28 тис. км, 1/3 з них електрифіковані. З 60-х років почала діяти система швидкісних пасажирських залізниць – Сінкансен. Суперекспреси розвивають на ній швидкість до 300 км/год, протяжність системи досягла майже 2000 км. Розбудовується нова залізниця на основі принципу магнітної левітації (Маглев) з швидкістю руху поїздів біля 500 км/год. [3]. Розгалужена мережа рейкового електротранспорту характерна для великих міст, дев'ять з них мають метрополітени.

Автомобілізація Японії була здійснена недавно. У 1960 р. країна мала 1,5 млн автомобілів, а зараз – понад 75 млн (друге місце після США). Створено розгалужену систему національних шосейних доріг і майже 5 тис. км першокласних автострад. Складними залишаються проблеми автотранспортного руху в середині міст, паркування і високої вартості пального.

Морський транспорт для Японії має виняткове значення, як у каботажних, так і в міжнародних зв'язках.

Японські авіакомпанії «Джапан Ерлайнз» і «Ніппон Ервейз» – серед найбільших у світі. Головними міжнародними аеропортами є *Наріта* поруч з Токіо і *Кансай* поблизу Осаки [13].

«Малюнок» транспортної системи Японії визначився ще за феодалських часів. Його каркас становлять напрямки Токайдо (Токіо – Осака), Саньо (Осака – Хаката на Кюсю), Тохоку (Токіо – Аоморі) і Дзьоецу (Токіо – Наріта). Найважливішу роль відіграє напрямок Токайдо, який з'єднував дві столиці: колишню – Кіото і нинішню – Токіо, а зараз є серцевиною однойменного мегалополіса, інші напрямки з'єднують центральну частину Хонсю з його периферією. Саме цими напрямками проходить залізнична система Сінкансен і автостради.

Актуальною для Японії є проблема сполучення між островами. Діють постійні поромні переправи і регулярні морські лінії, а чотири головні острови зв'язані між собою підводними тунелями і мостами. Сікоку і Хонсю з'єднала одна з найбільших у світі мостова система Сето–Охасі. Хоккайдо і Хонсю з'єднані підводним морським тунелем Сейкан (довжина 54 км), прокладеним під водами протоки Цугару.

Природно-рекреаційні, культурно-історичні та соціально-економічні ресурси стали основою для розвитку багатьох видів туризму в Японії.

Медицинний туризм. Японія займає перше місце в світі за тривалістю життя та знаходиться на 10 місці в світі за якістю охорони здоров'я. За даними ВООЗ, вона становить в середньому 86 років (чоловіків – 82,7, у жінки – 89,5 років). Японці завдячують прогресивній системі охорони здоров'я країни, в рамках якої проводяться різні національні програми ранньої діагностики та профілактики захворювань, що знижує витрати на лікування в державних (20%) і приватних клініках (80%). Медицина Японії є привабливою для медичних туристів, оскільки отримала світове визнання і є одним з лідерів в області сучасних технологій. Основний потік інвестицій до фондів японських клінік спрямований на технічне обладнання. Це сприяє першокласному і ультрасучасному

оснащенню японських медичних центрів. Запорукою точної діагностики та успішного лікування в клініках Японії слугує саме чітке виконання своїх обов'язків їх персоналом.

З різних напрямків медичного туризму в Японії, ставку роблять на діагностиці, адже тут можна протестувати організм на розробленому в Японії сучасному діагностичному обладнанні. Японські медичні центри оснащені за останнім словом техніки, а за кількістю апаратів магнітно-резонансної томографії (МРТ) та комп'ютерної томографії (КТ) в клініках і лікарнях Японії в пропорції на мільйон жителів країни, Японія займає перше місце в світі.

Онкологія – один з найбільш затребуваних напрямів. Так вже історично склалося, що саме тут лікарі могли практикувати лікування у повному обсязі – на жаль, після бомбардувань у Хіросімі та Нагасакі кількість ракових хворих різко збільшилася і японські ескулапи змушені були шукати найефективніші методи боротьби з цим захворюванням. І в цьому плані з Японією може змагатися хіба що Ізраїль. При лікуванні онкологічних захворювань в Японії часто використовується роботехірургія. З новинок в області лікування онкології слід зазначити кібер-ніж. Це найсучасніша, повністю автоматизована, система радіохірургії для видалення і одночасного опромінення ракових пухлин. Найвідоміші онкологічні центри знаходяться в Токіо, Осаці та Саппоро.

Діловий туризм. Особливістю ділового туризму є те, що це зазвичай дорогі поїздки, яким відповідають послуги найвищого класу. Щорічно Японію відвідує безліч компаній, які приїжджають на різноманітні семінари, виставки, конференції, проводять інсентив-тури, тренінги, курси підвищення кваліфікації для своїх працівників. Діловий туризм в Японії розвивається найінтенсивніше не тільки завдяки економіці країни, а й розвиненій інфраструктурі. Бізнес-туризм в Японії має ряд особливостей, які приваблюють сюди безліч компаній:

- незабутня східна атмосфера;
- високий рівень обслуговування;
- безліч цікавих місць для проведення бізнес-заходів;
- широкий вибір готелів різного класу.

Бізнес-туризм централізується в Токіо. Тут безліч цікавих місць, пристосованих для прийому іноземних делегацій. Дуже часто різні події, також, проходять у «Tokio City View», театрі Нагої «Nagoya Noh» та центральному музеї мистецтв Хонсю. Конгресно-виставковий туризм, як сегмент ділового туризму, в сучасних умовах вирізняється найбільшою динамічністю. У світі зростає інтерес до симпозіумів, конференцій, нарад, семінарів, де поєднуються інтереси вчених і бізнесменів, зацікавлених в отриманні найновіших ідей та їх впровадженні у практику господарювання. Значним центром конгресно-виставкової діяльності у світі, також, є Токіо.

У соціологічній літературі переважає думка, що грошова винагорода не має такої мотиваційної сили, як подорож. Удома подорож підвищує рейтинг учасника туру серед співробітників і навіть у родинному колі. Організація стимулюючої подорожі (інсентив-туризм) викликає почуття вдячності та лояльності до підприємців і підприємства загалом. З-поміж основних країн - постачальниць заохочених туристів вирізняється США, Велика Британія, Німеччина та Японія.

Курортно-пляжний туризм. Для пляжного відпочинку найбільш відвідуваними курортами є райони Міядзакі, Кераме, Окінава, Ното-Ханто і багато інших. Морський курорт Камакуру славиться чудовими пляжами, м'яким кліматом та комфортабельними готелями. Архіпелаг Окінава – головний морський курорт Японії, містить у собі більше сотні островів (центральный і найбільший з них має однойменну назву). Ібусукі розташоване на півдні півострова Сацума. Туристів і відпочивальників сюди приваблюють чудові пляжі, субтропічна рослинність, квітучі зарості гібіскуса та піщані лазні сунамусі. Земля тут настільки нагріта близькими до поверхні підземними водами, що, страждаючи від ревматизму і невралгій, закопавшись по шию в пісок, можна швидко отримати цілощодову дозу тепла.

Лікувальний-оздоровчий туризм. Японія налічує близько 26 тисяч гарячих джерел, що робить її країною великої кількості курортів з термальними водами. Вона славиться своїми оздоровчими курортами – онсенами. Японський інститут бальнеології виділяє 9 типів онсенів:

- з вуглекислими водами, який є корисним для кровоносної системи, понижує підвищений артеріальний тиск;
- з гідрокарбонатними водами, які запобігають проблемам зі шкірою;
- з сульфідними водами, які є корисними при цукровому діабеті;
- з сульфатними водами, які заспокоюють шкіру після травм та опіків;
- з хлоридними і соляними водами, які рекомендують при вегето-судинних захворюваннях та при гінекологічних захворюваннях;

- з залізистими водами, які застосовуються аналогічно до хлоридних вод;
- з радоновими водами, які використовують для полегшення перебігу церебрального паралічу, хронічних захворювань печінки, міопатії Дюшенна;
- з кислими водами, які рекомендують при захворюваннях опорно-рухового апарату, нервової системи;
- зі слабомінералізованими водами, які є заспокійливими і придатними для користування будь-якого бажаного.

Найпопулярнішими термальними джерелами, з високим рейтингом відвідуваності є: Ноборібецу онсен (преф. Хоккайдо), Ньюто онсен (преф. Акіта), Кусацу онсен (преф. Гумма), Окусіобара онсенкьо (преф. Тотігі), Нодзава онсен (преф. Нагано), Беппу онсен (преф. Ойта), Курокава онсен (преф. Кумамото) тощо [4].

Унікальним японським курортом бальнеотерапії є район Атамі–Хаконе, гарячі джерела якого відомі далеко за межами країни. Місто Сірахама – центр південно-західного узбережжя префектури Вакаяма. Місто є одним з кращих курортів Японії з гарячими джерелами, а також широко відоме своїм знаменитим пляжем з білим австралійським піском. Фантастично популярним є онсен в центрі Токіо – «Будинок Токіо».

Гірськолижний туризм. Великою популярністю користуються тури на гірськолижні курорти Японії. Японські гірськолижні курорти вважаються найкращими у світі. Багато професійних лижників вважають, що умови для катання тут практично ідеальні. Варто відмітити, що в Японії понад 250 баз гірськолижного спорту. При цьому вони не в змозі вмістити всіх охочих покататися у вихідні та свята. Більшість із 600 існуючих лижних курортів розміщено на півночі країни – на острові Хоккайдо, а також на півночі острова Хонсю в регіоні Тохоку та в горах з боку Японського моря (міста Нагано та Ніїгата). Найвідоміший гірськолижний курорт країни – Нісеко розкинувся на її найпівнічнішому острові Хоккайдо, у краю термальних джерел і національних парків. Селище розташоване неподалік від міста Саппоро, столиці зимових Олімпійських ігор 1972 року. «Фішка» курорту – те, що це одне з найбільш сніжних місць на планеті. Снігу за сезон тут випадає до 14 метрів, і він довго залишається м'яким і пухнастим. Також дуже популярними серед туристів є гірськолижні курорти Русуцу, Зао Онсен, Хакуба, Сіга Коген, Міоко Коген, Анні Коген та Нагано.

Культурно-пізнавальний туризм. Основними центрами культурно-пізнавального туризму є міста Токіо, Кіото, Осака, Нара. Місто Токіо – сучасна столиця Японії. У 1867 р. імператорська родина переїхала з Кіото до Едо, а 1896 р. місто отримало нове ім'я – Токіо. Токійська агломерація найбільш населене місце на планеті, протягом багатьох років Токіо було найдорожчим містом світу. Туристичний центр сучасної столиці представляють старовинні замки, храми та музеї. Нара – місце першої столиці Японії, заснованої тут ще 1200 років тому. Зараз це туристична мекка Японії – невелике затишне містечко глибокої старовини, яке приваблює стародавніми реліквіями. Кіото – столиця держави з 1794 р. до початку XIX ст. На цій землі збереглися до наших днів близько 1600 буддійських і 600 синтоїстських храмів. Осака – друге за величиною місто Японії, але найбільше місто в західній Японії. Там є дивовижний парк розваг, який пишається своїм найбільшим у світі колесом огляду й акваріумом Осака Кайюкан. Фудзіяма – найвища вершина країни вранішнього сонця, розташована за сотню кілометрів від столиці архіпелагу. Милуватися схилами прекрасної Фудзі-сан, як шанобливо називають цю гору японці, туристи можуть під час поїздки до Сафарі Парку в містечку Хаконе.

Однією з найважливіших функцій природних ресурсів є відновлення фізичних та духовних сил людини. Науково-технічний прогрес – це безперечно, величезний поштовх для розвитку країни, проте жителі Японії все більше і більше потребують відновлення своїх духовних та фізичних сил, адже люди швидко втомлюються від роботи в наповнених одноманітністю буднях, і, крім того екологічно несприятливих для здоров'я містах. Тому, останнім часом і в Японії отримав розвиток екотуризм (екологічний туризм), як у самих національних парках, так і в навколишній місцевості. Це і спостереження за китами, і рафтинг гірськими ріками, і пішохідні походи в горах до природних заказників Японії та місцевих природних пам'яток різних регіонів. Останнім часом набув популярності «акулячий» еко-туризм. Його сутність полягає в зануренні дайверів у середовище акул та їх годування. Ідея їх годування фактично спасла популяцію від загибелі. Таку послугу можна отримати у префектурі Тіба (м. Татеяма). Саме японські води вважають глобальною гарячою точкою біорізноманіття акул, адже з 550 відомих на сьогодні видів тут можна зустріти 124, причому деякі з них є дуже рідкісними [2].

Висновки. Японія володіє нечисленними природними ресурсами, а тому навчилася використовувати їх продумано та дуже ефективно. Туристсько-рекреаційні ресурси країни є унікальними. Японія вміло залучає їх для підвищення іміджу країни на світовому туристичному ринку. Враховуючи, як тенденції розвитку світового туризму, так і наявні туристсько-рекреаційні ресурси переважаючими видами туризму в країні є лікувально-оздоровчий, медичний, екологічний, гірсько-лижний, курортно-пляжний, культурно-пізнавальний та діловий.

Список використаних джерел:

1. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: Навчальний посібник. – К.: Альтерпрес, 2009. – 400 с.
2. Битва акул – екотуризм в Японії. URL: <https://laguna-akul.ru/news/turizm-i-aktivnyi-otdyh/bitva-akul-ekoturizm-v-japonii.html>
3. В Японии показали новое поколение знаменитого поезда-пули («Синкансэн»). URL: <https://itc.ua/news/v-yaponii-pokazali-novoe-pokolenie-znamenitogo-poezda-puli-sinkansen>
4. Кращі термальні джерела (онсени) в Японії. URL: <https://www.nippon.com/ru/views/b04703/>
5. Матвієнко Н.М., Матвієнко В.М. Стан та перспективи розвитку міжнародного туризму в Японії / Н.М. Матвієнко, В.М. Матвієнко // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Географія. – 2020. – Вип. 1/2 (76/77). – С. 65-70.
6. Невинная И. Как жить по Японски. URL: <https://rg.ru/2018/07/25/professor-iz-tokio-raskryl-sekrety-dolgoletia.html>
7. Світова книга фактів ЦРУ США. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
8. Смал І.В. Туристичні ресурси світу. – Н.: Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, 2010. – 336 с.
9. Стафійчук В.І., Малиновська О.Ю. Туристичне країнознавство: навчальний посібник / В.І. Стафійчук, О.Ю. Малиновська. – Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. – 808 с.
10. Токио занял третье место в рейтинге привлекательности городов. URL: <https://www.nippon.com/ru/nipponblog/m00130/>
11. Юрківський В.М. Регіональна економічна та соціальна географія. Зарубіжні країни: Підручник. – К.: Либідь, 2000. – 416 с.
12. Японія у Світовій спадщині: гора Фудзі. URL: <https://www.nippon.com/ru/features/h00031/>
13. Яценко Б.П. Структура господарства Японії (економіко-географічне дослідження господарства постіндустріальної країни) / НАН України. Ін-т сходознавства ім. А. Кримського. – К., 2006. – 254 с.
14. <https://ojapan.ru/prirodnye-resursy-japonii/>
15. <https://www.nippon.com/ru/japan-data/h00737/>

References:

1. Beidyk O.O. Recreational resources of Ukraine: Textbook. - K.: Alterpres, 2009. - 400 p.
2. Battle of sharks - ecotourism in Japan. URL: <https://laguna-akul.ru/news/turizm-i-aktivnyi-otdyh/bitva-akul-ekoturizm-v-japonii.html>
3. A new generation of the famous bullet train ("Shinkansen") was shown in Japan. URL: <https://itc.ua/news/v-yaponii-pokazali-novoe-pokolenie-znamenitogo-poezda-puli-sinkansen>
4. The best thermal springs (onsen) in Japan. URL: <https://www.nippon.com/en/views/b04703/>
5. Matvienko N.M., Matvienko V.M. Status and prospects of international tourism development in Japan / N.M. Matvienko, V.M. Matvienko // Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv. Geography. - 2020. - Vip. 1/2 (76/77). - P. 65-70.
6. Nevynnaia I. How to live in Japanese. URL: <https://rg.ru/2018/07/25/professor-iz-tokio-raskryl-sekrety-dolgoletia.html>
7. World Book of Facts of the US CIA. URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>
8. Smal I.V. Tourist resources of the world. - N.: Mykola Gogol Nizhyn State University Publishing House, 2010. - 336 p.
9. Stafyichuk V.I., Malinovska O.Y. Tourist country studies: a textbook / V.I. Stafyichuk, O.Yu. Malinovska. - Kherson: OLDI-PLUS, 2016. - 808 p.
10. Tokyo took third place in the ranking of the attractiveness of cities. URL: <https://www.nippon.com/en/nipponblog/m00130/>
11. Yurkivsky V.M. Regional economic and social geography. Foreign countries: Textbook. - K.: Lybid, 2000. - 416 s.
12. Japan in the World Heritage: Mount Fuji. URL: <https://www.nippon.com/en/features/h00031/>
13. Yatsenko B.P. The structure of the Japanese economy (economic and geographical study of the economy of a post-industrial country) / NAS of Ukraine. Inst. Of Oriental Studies. A. Krymskoho. - K., 2006. - 254 s.
14. <https://ojapan.ru/prirodnye-resursy-japonii/>
15. <https://www.nippon.com/ru/japan-data/h00737/>

Надійшла до редколегії 15.12.2020